

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Migratie

Zoals ik schreef in het verslag van het voorbije IPA-congres van 2019 in Londen, was ik erg onder de indruk toen ik hoorde hoeveel psychoanalytici in hun persoonlijk leven te maken krijgen met migratie. Analytici die in hun thuisland een zekere status bereikten hebben niet de garantie dat ze in het nieuwe land dezelfde status zullen verwerven. Het duurt soms jaren voordat ze opnieuw een analytische praktijk hebben opgebouwd. De geschiedenis van de Nederlandse psychoanalyse legt ook nog andere moeilijke kwesties in verband met migratie bloot. In de rubriek Histories beschrijft Leonine Brameijer onder andere hoe moeizaam het migratieproces voor het gezin Lampl vanuit Wenen naar Nederland is verlopen en hoe tussenkomst op hoog politiek niveau hiervoor nodig was.

Migratie is meestal een traumatisch gebeuren dat gecompliceerde rouwarbeid vereist. De uiteindelijke afloop zal afhangen van de veerkracht en het doorzettingsvermogen van de migrant, van de cumulatieve traumatisering tijdens het migratieproces en vooral van de kwaliteit van de ontvangende omgeving. Het zal veel verschil uitmaken of de nieuwkomer gastvrij onthaald wordt, dan wel vijandig wordt bejegend.

De psychoanalytische literatuur over dit thema is summier. Nog steeds blijven de klassieker van Grinberg en Grinberg (1989) en het boek van Akhtar (1999) belangrijke referenties. Recente aanwinsten zijn het werk van de Franse psychoanalytica Moro en het nieuwe boek van Eisold (2019) dat in dit nummer door Scholte wordt gerecenseerd. Moro beloofde ons een bijdrage voor dit nummer, maar was door de COVID-19-epidemie niet in staat om haar artikel in te dienen. Gelukkig gaat Patrick Meurs in zijn bijdrage diepgaand in op haar etnopschoanalytische visie, die een belangrijke inspiratiebron is voor zijn eigen werk in het Sigmund Freud Instituut te Frankfurt.

Vluchtelingen krijgen te maken met overweldigende emotionele ervaringen. Het afscheid (moeten) nemen van het ouderlijk gezin, de ruimere familie, de culturele achtergrond en de nationale identiteit is pijnlijk. Om dit te overleven doen ze vaak beroep op primitieve verdedigingen (ontkenning, dissociatie, projectieve identificatie) of op manische afweer waarbij ze te snel integreren in de nieuwe omgeving. Wanneer de leefomstandigheden zijn gestabiliseerd, ontwikkelen ze soms uitgestelde depressies die somatisch of dissociatief gemaskeerd zijn. Niet iedereen slaagt erin de verlieservaringen te verwoorden. Hierdoor kunnen deze ingekapseld raken in het onbewuste. Wat psychisch niet wordt verwerkt, keert terug in de volgende generatie die symptomen ontwikkelt en deze thema's mogelijk in een psychoanalytische therapie of psycho-

analyse aan bod zal brengen. De andere oplossing komt vaker voor. Dan houdt de migrant krampachtig vast aan de identiteit van het land van herkomst (zelfde kledij, eetgewoontes, muziek, religie). Hij of zij leert de nieuwe taal onvoldoende en verschuilt zich in getto's afgeschermd van de nieuwe omgeving die als afwijzend wordt beleefd. Het migratieproces triggert diverse soorten angst. Depressieve angsten over het verlies van de achterblijvende geliefden, achtervolgingsangsten in verband met de nieuwe situatie die onbekend is, angst voor verwarring omdat men oude tradities en nieuwe gebruiken niet met elkaar kan verzoenen.

We kunnen verschillende vormen van migratie onderscheiden: <kleine> migratie in eigen land, vrijwillige en gekozen migratie, en de migratie van vluchtelingen en asielzoekers die doorgaans gedwongen is. In psychoanalytische therapie kunnen we de drijfveren achter deze vormen van migratie onderzoeken. Waarom is de persoon vertrokken uit het land van herkomst? Wil hij nieuwe horizonten verkennen? Andere culturen ontdekken? Een omgeving vinden die kansen biedt om zijn ambities te realiseren? Of is hij iemand die erg wantrouwig is en overal gevaar ziet? Hoe is hij omgegaan met de afgunst van de blijvers die ook willen, maar niet durven? Plaatst dit hem voor loyaliteitsconflicten?

Migratie is een universeel en existentieel gegeven, zelfs al blijven we in eigen land. Mensen die <op hun plekje> blijven wonen, worden wel eens meewarig bekeken. Migratie is een onderdeel van elk separatie-individuatieproces. Het kind dient zich los te maken uit de vroege zorgomgeving om de wereld te verkennen. Dit proces zal vlotter verlopen als het zeker is dat het mag terugkeren naar de ouders om emotioneel <bij te tanken>. Mensen die er in vrijheid voor kiezen hun land te verlaten, zijn vaak sterke persoonlijkheden die bereid zijn risico's te nemen en eenzaamheid kunnen dragen. Ze hebben een droom, willen rondtrekken, een eigen toekomst opbouwen en zich ontvoogden van hun ouders. Steeds meer mensen vertrekken met hun gezin naar het buitenland om professionele redenen en willen in contact blijven met hun therapeut. Het maakt emotioneel veel verschil of iemand die naar het buitenland vertrekt de vrijheid heeft om terug te keren naar het moederland dan wel of dit uitgesloten is. Veel asielzoekers vertrokken omdat het te gevaarlijk werd in hun land of omdat ze omwille van een afwijkende mening verdrukt, opgesloten of gemarteld werden.

Lili Philippe presenteert in dit nummer klinisch materiaal over een Afghaanse vluchteling die nog aan het prille begin staat van haar integratieproces. Twee collega's (Michelle Warriner en Christelle van der Meer) met veel praktijkervaring op dit terrein leveren commentaar. Verderop volgt het artikel Forugh Karimi, psychiater van Afghaanse afkomst, die een succesvol integratieproces heeft doorgemaakt. Ze werkt al tien jaar als medisch specialist en moet zich nog altijd vaker verantwoorden over de kwaliteit van haar werk dan

haar autochtone collega's. Het is een voorrecht deze beide bijdragen in hetzelfde nummer te kunnen plaatsen.

Psychoanalyse is in de eerste plaats geïnteresseerd in het vreemde van onze patiënten dat vraagt om geaccepteerd te worden.

Het zal de lezer misschien opvallen dat in deze bijdragen vrij weinig gebruik wordt gemaakt van analytische concepten en jargon. Toch getuigen deze van een basishouding die doordrongen is van de ethiek en de fundamentele waarden van de psychoanalyse. Werken met vluchtelingen vereist dat er een zorgomgeving wordt geboden: helpen bij het vinden van een vaste plek, verwelkomen, massieve angsten dragen, veilige passage van grenzen mogelijk maken, voelen van gemis en verdriet, aandacht voor pre-oedipale behoeften (voeding, warmte, gezelligheid, hechting, hygiëne, een thuis bieden), contact bevorderen met lotgenoten, integreren, menselijkheid herstellen. Onze psychoanalytische achtergrond helpt ons bij het zorgen voor holding, containment van heftige emoties, steunende tussenkomsten en omgevingsinterventie. Psychoanalytici en psychoanalytische therapeuten spelen een belangrijke rol bij het beluisteren, voelen en dragen van wanhoop van basiswerkers die in schrijnende omstandigheden werken, standhouden en dankzij onze ondersteuning niet ten onder gaan aan burn-out.

Marc Hebbrecht

Literatuur

AKHTAR, S. (1999). *Immigration and identity: Turmoil, treatment and transformation*. Northvale: Aronson.

EISOLD (2019). *Psychodynamic perspectives on asylum seekers and the asylum-seeking*

process: Encountering well-founded fear. London: Routledge.

GRINBERG, L., & GRINBERG, R. (1989). *Psychoanalytic perspectives on migration and exile*. New Haven: Yale University Press.